

In alio. Tres partes et Digesta nova.
In alio. Digesta vetera.
In alio. Inforciata et liber Autenticorum.
In alio. Liber Institutionum, et tres libri Codicis.
In alio. Instituta Justiniani minora.
In alio. Suetonius et Eutropius.
In alio. Suetonius; et Julius Frontinus; et Eutropius; et Tullii Tusculanae, et Philippica ejusdem.
In alio. Tullius de natura deorum, libri III; de divinatione, libri II; Timeus Platonis ab eo translatus; et de Fato, liber I; ad Ortensium (Hortensium), liber I; et de Legibus libri III.
In alio. Epistole Plinii junioris; et Apuleius de deo Socratis; et Hilarius super Matheum; et Gesta Francorum.
In alio. Collationes Patrum.
In alio. Epistole Ivoënis.
In alio. Decreta Ivoënis.
In alio. Liber Hugonis archiepiscopi.
In alio. Boetius de trinitate, et commentum Gisli-
 berti Porretani super eundem.
In alio. Psalterium glossatum.
In alio. Glosse psalterii.
In alio. Epistole Pauli glossate.
In alio. Palladius de agricultura.
In alio. Vegetius (Vegetius) de re militari.
In alio. Remigius super Marcianum.
In alio. Glosse super Marcianum.
In alio. Super Marcianum; et liber Tullii de paradoxis; et Tullius pro Marco Marcello, et pro Quinto Ligario, et pro Dejotaro, et pro seipso; et epistole Dindimi ad Alexandrum et Alexandri ad Dindimum; et Apuleus (Apuleius) de fato; et Claudius Claudianus; et epistole Giraldi Eboracensis; et vita Neronis; et super variarum Cassiodori. et liber ejusdem de anima.

A *In alio.* Historia Henrici de Anglia; et liber Bede minor de tempore et de natura rerum.
In alio. Quintilianus de institutione.
In alio. Quintilianus de causis.
In alio. Retorica.
In alio. Retorica.
In alio. Retorica.
In alio. Geometrica et arithmetica.
In alio. Astronomia.
In alio. Gesta Cesaris.
In alio. Gesta Cesaris; et Orosius.
In alio. Tullius, de officiis.
In alio. Tullius, Tusculanae.
In alio. Tullius, de partitionibus oratoriis, et de amicitia, et de senectute, et invective in Catilinam,
B et invective in Salustum (Sallustium); et Salustus in Tullium; et Seneca de causis et remediis fortuitorum, et de naturalibus questionibus.
In alio. Macrobius, de saturnalibus.
In alio. Macrobius, Boetius, Plato.
In alio. Seneca, de beneficiis.
In alio. Seneca, de beneficiis.
In alio. Seneca, de beneficiis, libri VII.
In alio. Seneca, de naturalibus questionibus; et Adelericus Batensis (Adhelardus Bathonensis?) proba vates; aurea capra (Simon); et liber Hildeberti Turonensis archiepiscopi de dissensione interioris et exterioris hominis, et sermones ejus, et vita ipsius.
In alio. Zacharias super unum ex quatuor.
In alio. Omelie Leonis papæ, et epistole ipsius.
In alio. Plinius, de naturali historia, libri XXXVI. Sunt volumina CXIII, exceptis XXVII voluminibus, quæ dedit episcopus, sed nondum habuerunt. Summa voluminum CXIII.

ANNO DOMINI MLXXXIX

BONIZO *or Bonzo*

SUTRIENSIS PRIMUM, POSTEA PLACENTINUS EPISCOPUS

PROLEGOMENA

BONIZONIS VITA, RES GESTÆ, SCRIPTA

(OEFELE, *Monumenta Boica*, II, 780, Aug. Vindel. 1765, fol.)

De vita, rebus gestis et scriptis Bonizonis (1) episcopi primum Sutriensis, postea Placentini multi colligerunt, facem omnibus preferente Ber-

(1) In ejus nomine mirum, quantum variant auctores. Putes in tenebris micare, Martino Polono Bonisius, anonymo Mellicensi Ponizus, Ptolomæo Lucensi Bonzo, Bertholdo Const. Bonizo, aliis Bo-

tholdo Constantiensi, qui fere unus historicorum isque Germanus, vjri, ævo suo et rebus motis, et scriptis editis et adversitatibus, atque ipsa cruenta morte

nitho, Bonizas, Benizus, Bobinus, etc. Lambeccius, non malus etymologiarum arbiter, Bonizo (quod ille verum ejus et genuinum nomen ex Bertholdo Constantiensi agnoscit) diminutivum, inquit, a nomine,

celebratissimi in Chronico suo mentionem fecit. Postquam vero quæ deperdita videbantur ingenii ejus monumenta paulatim e forulis bibliothecarum, eruditorum indagazione proeminere cœperunt, industria in ipsum auctorem curatius indagandi, simul excitata est.

Inter primos Ferdinandi Ughelli, Antiquitatum ecclesiasticarum Italiæ statoris eximii, diligentia emicuit. Secutus est Ughellum indefessæ et copiosæ eruditionis bibliographus Petrus Lambecius, qui de Bonizone, occasione reperti in arce Ambrasiana codicis agens, ut ille apud Ciceronem in eam provinciam sic copiose profectus est, ut domi prorsus nihil relinqueret.

Bonizo igitur tempore magni illius dissidii, quod papam inter Gregorium VII et Henricum IV imperatorem, jura clavium et gladii horrendum in modum conturbavit, ærumnosam vitam egit, et Lambecii quidem elogio, pietate, eruditione et constantia clarissimus emicuit. Clericalem vitam amplexus dum cælibis vitæ officia non solum scriptis sed et sanguine tueri contendit, primus mansuetudine evangelica excidit, et gladio, quem in adversarios stringendum scriptorum suorum et declamationum velut tuba, miseris illis et utrinque pucendis temporibus, persuadere nitebatur, misere tandem et barbarum in modum periiit.

Privatus etiamnum et priusquam majoribus Ecclesiæ dignitatibus admoventur, epitomen Augustinianam (de qua postea plenius) ad Joannem Gualberti (2) Vallis Umbrosæ in Etruria abbatem, charitatis et mansuetudinis Christianæ insignem magistrum, utinam et suum! volumine adhuc superstitè perscripsit. Composuit autem (verba Lambecii ponimus) hauc epitomen Augustinianam ante initium pontificatus Gregorii VII, hoc est ante annum Christi 1073, uti patet ex epistola dedicatoria, quæ Joanni abbati inscripta est (3). Cujus obitum ad ejusdem anni diem xii Julii ejus acta referunt, primum interpolata a Surio (tomo IV), postea vero a morte Lambecii genuine et incorrupte edita.

Hujus igitur Joannis abbatis Vallumbrosiani maxime hortatu Augustinianam istam epitomen scriptam fuisse Lambecio visum est, eo quod in epistola nuncupatoria expresse legatur in ipsi insudatum esse istud opus, hoc est, ut ipse interpretatur, secundum ipsius voluntatem et in ipsius usum non absque sudore illud ex omnibus S. Augustini scriptis collectum et elaboratum esse.

Erat autem, ut semel hoc moneam, Bonizo vir pro sæculo suo non perfunctorie eruditus, vitæ etiam, quæ quidem morum et disciplinæ puritatem spe-

proprio Bonus est, quemadmodum Donnizo a Doninus, Gunzo a Guntherus, Erizo, ab Ericus, et alia ejus generis.

(2) Baronius Suriusque Gualbertum perperam vocant observante Lambecio, et his duobus error hodie invaluit, patris nomen, Joanni filio tribuendi.

atque, inculpatae et probæ, sed animi præservidi, trucidandi, adversitatibus exasperati, et sub obtentu veritatis asserendæ, usque ad Christiani sanguinis effusionem ferocientis. Quæ quidem animi impotentia non solum adversitates, iniuriam calamitatesque quamplurimas, sed ipsam denique mortem eamque crudelissimam eidem accersivit. Ejus rei argumentum maxime premeus, opus ipsorum est, quod primi hic ex antiquissimis membranarum edimus De persecutione Ecclesiæ ad Adamicum. In quo unice in id eruditionis et eloquentiæ nervos intendit auctor, ut sacrarum litterarum, Patrum, canonum et historicorum sententiis in rem suam accommodatis, persuaderet suæ factionis hominibus, licere homini Christianæ religionis veritatem, armis et ferro, ultro asserere. Quod ille quam veraciter quamque pertinenter præstiterit, ipse viderit, et alii arbitrentur. Nobis hoc loco aliud nihil propositum quam calamitosi illius schismatis tenebras nova hac, etsi picea et fumosa face æque conflagrantis pene Christianæ pietatis busto raptâ, porro illustrare.

Eo igitur ingenio, turbido et acerbo cum esset Bonizo, privatus etiamnum multorum in se odium concitaverat, adversus quos Joannis abbatis preces implorat, ut scilicet orationis suæ scuto ab amulorum eum latratibus protegeret, quorum dentes potius, quibus dilacerandus erat, mansueti et prudenti consilio caveret oportebat. Amulorum vero nomine Lambecio interprete, sacerdotes sine dubio Simoniaci et schismatici intelliguntur, cum quibus ut ipsi sancto abbati Joanni, sic etiam amicis ejus et discipulis et præcipue quidem Bonizoni perpetua fuerat gravissimaque contentio.

Cæterum recte colligit vir ille clarissimus, cum in ea præfatione nihil memoretur, quod Bonizonem vel episcopum vel exulem indicet, eum opus illud priusquam in episcopum Sutrinum electus fuisset, composuisse.

An vero Bonizo abbatæ S. Petri de Campo, Perusii, tum temporis præfuerit, et ad ipsum pertinere, quæ ex placito anno 1072, inter abbatem Eufes nominis et Maurum de prædio quodam in præsentia Beatrix ducis et Mathildis paciscentes refert illustris Muratorius (4), iis, qui locis controversis et monumentis eorum viciniores agunt discutendum relinquimus.

Ad Sutrinum vero episcopatum quando pervenerit Bonizo monumenta Ecclesiæ illius, parum adhuc feliciter refossa, non satis definiunt. Ughellus (5) est in sede anno 1078 floruisse tradit: Coletus vero in additionibus ad idem opus, tempus præterit, et annum 1075 mavult. Ughelli verba hæc sunt (l. 4.

(3) Comment. de Aug. Cas. bibl. Viadob. lib. x. cap. 8, p. m. 787. In recensione cod. ms. ex Arce Ambrasiana ad Cæsaream bibliothecam delictorum Cod. LXXXV.

(4) Italiæ mediæ Antiquitat. t. II, fol. 955, deseri. 131.

(5) Italiæ sacræ t. I, edit. secunda.

nam. XVI) : « Bonizus vir longe doctissimus floruit A
anno 1078. »

Ejdem certe anni die VIII Maii, S. Thomæ ædem
Cremonæ a Bonizone episcopo Sutriño legatoque
apostolico consecratam fuisse idem Ughellus in
episcopis Cremonensibus memorat (tom. IV, fol.
596).

Sed quo minus quiete eam sedem obtineret Bonizo,
strocia inter Gregorium VII, cujus partibus mordicus
adhærebat, et Henricum IV imp. non jam gliſcentia,
sed in apertum Italiæ Germaniæque incendium
erumpentia odia effluebant. Postquam enim impera-
tor anno 1082, primo vere denuo Romam exercitu
peliisset, cum eam obtinere non posset, Gregorio
urbem et se omni vi et consilio tuente, finitima de-
populatus est, omnibus, qui Gregorii partibus addi-
tiores essent, aut fugatis aut captis (6). Bonizo certe,
quod acerbiori odio flagrans timidioribus consiliis
minus pateret, Sutrii subsistens, ab Henrico, qui e
Farvensi monasterio exercitum moverat, in captivi-
tatem redactus est, uti eam expeditionem plenius
persequitur ad illum annum rerum Italicarum illustre
sidus, et ab occasu magis adhuc lucens. Ludovicus
Antonius Muratorius (7).

Quandiu in Henrici vinculis hæserit captivus epi-
scopus, non memini hæcenus a quoquam memoratum.
Neque erodibile Bozoni liberum fuisse concilio quod
anno 1083, xx Nov. componendis sacerdotii et impe-
rii dissidiis congregatum fuerat, interesse; quod
ab eo omnes fere episcopos, qui Gregorii partes
acrius fovebant, et in his Hugonem Lugduensem,
Anselmum Lucensem et Rainaldum Comensem, ar-
cuisset Henricus : neque Farvensis monasterii vici-
nia, quo plerumque se recipere consueverat impe-
rator, credere sinit Bonizoni, vel dimisso vel elapso
ad gregem suum redire integrum fuisse. Cui accedit
quod ejectus a Roberto ex urbe Henricus anno 1084,
Sutrii substituit, uti ex charta conficitur Ecclesiæ
Pisanæ x Kal. Junii tradita, quam refert Ughellus
(8) ubi annum 1095 pro 84 irrepisse, non adver-
tentibus Ughello et Coletto, recte ex notis reliquis
temporis ejusdem diplomatis, observat accuratus
notarum auctor in idem Muratorii opus germanico
idiomate donatum (9).

Rediisse forte ad sedem pristinam Bonizonem
nostrum Henrico trans alpes represso, etsi de anno
ipso reditus non exacte constet, rebus Sutriensibus
densa caligine adhuc obnubilatis, vero tamen non
est absimile. Sedem denuo suam occupasse videtur
tempore obitus Anselmi Lucensis, qui contigit anno
1086, die XVIII Maii, uti patet ex loco Hubaldi, qui
beati Anselmi Lucensis Vitam in scripta misisse
passim perhibetur. Eum locum, quem et Ughellus et
Oudinus ex Sebastiani Tengenagelii collectione sive
synagmate veterum monumentorum pro Grego-

rio VII aliisque nonnullis Romanis pontificibus contra
schismaticos olim conscriptorum (quos inter non
infimum locum obtinet Paulus noster Bernriedensis)
excerptum retulerunt, nos quoque ex eodem syntag-
mate repetemus, quod Bonizonem Ecclesiæ Sutriensi
anno 1086, denuo præfuisse ex exsequiis beati An-
selmi Lucensis, eodem anno, prout diximus, rebus
humanis exempto, interfuisse exinde patet. « Rogavit
S. Anselmus, quoad vixit, quatenus in capitulò
monasterii S. Benedicti, quod est in ripa fluminis
Eridani sub obedientia sacri Cluniacensis cœnobii,
unde frater ipse ac monachus fuit, sepulturæ com-
mendaretur. Et cum concedentibus episcopo atque
comitissa Mathilda cæterisque omnibus jam defer-
retur ad monasterium corpus, adfuit subito Sut-
trienſis episcopus nomine Bonizo, quem et Spiritus
sanctus suscitavit, ut clamaret dignum esse, ut in
episcopio episcopus sepeliretur. Tanta, inquit, lu-
cerna, non decet ut abscondatur; ipse adhuc vivens
tanquam indignum se humiliavit, nos autem ut vere
dignum exaltare oportet hominem, quem fuisse
scimus sanctissimum. Acclamatum est idem statim
ab universis, rapiturque a monachorum obsequiis,
in episcopium defertur ibique venerabiliter sepe-
litur. »

Hæc D. Anselmi Lucensis biographus, quem Hu-
baldum episcopum Mantuanum asserit Ughellus.
Eundem locum Baronius quoque, annalium eccle-
siasticorum pater, retulit quidem (10), sed duobus
in locis mendose; in quod ante Oudinum alii dudum
observaverant: nam Domnizonem pro Bonizone et
pro Sutriensi episcopo, episcopum Sabinensem ap-
pellavit, deceptus haud dubie notiori sibi Domnizo-
nis nomine, qui de rebus gestis Mathildæ ad ipsam
Mathildam opus metricum scripsit a Leibnitio edi-
tum, cum vero uterque in aula celebratissimæ illius
matronæ gratus fuerit, facile quæ ad alterutrum-
que pertinebant in unum fuere collata.

De ficticio hoc episcopo Sabinensi quem Baronii
auctoritate inducti Ughellus et Ciaconius cardina-
lium episcoporum Sabinensium catalogo ad annum
1076 inseruerunt, videndus Oudinus, qui errorem
istum ex loco Hubaldi memorato dispungit, et
Bollandiani ad d. XVI Sept. in Vita B. Victoris,
cap. 10, quorum verba integra hic legi merentur :
« Secundum Ciaconium in Gregorio VII, fuisset
Domnizo, qui et Regizo, inquit, hic Sabinensis epi-
scopus, cum dicat illum interfuisse exsequiis S.
Anselmi Lucensis, anno sequenti 1086 defuncti. At
nec Domnizo cum Regizone confundendus est, neque
alteruter fuit episcopus Sabinensis, quantum exi-
stimo; licet in novissima Ughelli editione uterque
in catalogo episcoporum Sabinensium reperitur.
Errori occasionem dedit Baronius in Annalibus ad
annum 1086, num. 10. Nam cum in Vita S. An-

(6) Chron. Farvensis apud Murator., t. II, p. 11
Rer. Ital.

(7) Annali d' Italia, t. VII, p. m. 274; et Interpr.
Germ., p. m. 441.

(8) T. II in archiep. Pisan., n. 59, col. 420

(9) P. m. 452, t. VI, not. d.

(10) T. XI Annal. ad annum 1086, p. 58.

selmi legatur, Sutriensis episcopus nomine Bonizo, ex ea apud Baronium legitur, Sabinensis episcopus dominus Donnizo. Inde error Ciaconii æque ac Ughelfi. »

Ad eundem annum 1086 pertinere ait Ughellus honorificam illam mentionem quam de Sutriensi hoc episcopo exstare ait in quodam Mathildis comitissæ privilegio, « a qua (sunt verba auctoris nostri) (11) ob egregias animi dotes magno in honore habitus est. »

Sive igitur ad funebria tanti viri ultro advolaverit Bonizo, sive apud beneficam illam episcoporum exsulantium fauricem altricemque, e vinculis Henrici vel delapsus vel dimissus jam tum hæserit, dum certiora prodeant controversiæ hujus monumenta, in medio relinquimus.

Medio certe illo tempore, donec ad Placentinam transferretur Ecclesiam, vagam et extorrem vitam egisse, et subinde apud Mathildam liberalem Guelficæ factionis (12) hospitium diversatum, pronom est credere (13). Bertholdus enim Constantiensis, qui homo, licet Germanus, Itali hujus episcopi memoriam pene unus conservavit, ubi de ejus ad Ecclesiam Placentinam translatione agit, expresse memorat e sede Sutrina pro fidelitate sancti Petri jam dudum ante expulsus, memorat autem ad annum 1089, qui Bonizoni vitæ supremus, isque omnium maxime exitiosus exstitit.

Bertholdi verba quibus omnem de Bonizonis cruenta morte notitiam substruunt magni nominis auctores, hæc leguntur : « Bonizo Sutriensis episcopus pro fidelitate sancti Petri jam dudum expulsus, tandem post multas captiones (multas, inquit; sæpius ergo in vincula datus), tribulationes et exsilia a Placentinis catholicis pro episcopo recipitur : sed a schismaticis ejusdem loci effossis oculis et truncatus omnibus pene membris, martyrio coronatur. »

Ughellus in episcopis Placentinis, Bertholdi locum paulo copiosius, forte ex aliis monumentis, sequentem in modum deduxit : « S. Bonitius (14), quem Bertholdus in Chronico Bonizonem appellat. Hic cum libertatem ecclesiasticam contra Henricum Cadaloumque pseudopontificem strenue propugnaret, de Sutrina sede, nunc primum jus divinum dicebat, impio imperatore jubente deturbatus est; deinde cum plura ærummosaque mutasset exsilia pervenissetque Placentiam, ibi a catholicis ejusdem civitatis est dictus episcopus, dimicansque cum impietate ac factiosis schismaticis primum est carcere maceratus, postea truncatis membris atque exoculatus, prope sanctum Dominum (15), nobili est coronatus martyrio sexto mense quam Placentinam Ecclesiam

(11) L. c. in episc. Sutriens. add. xx, col. 1275.

(12) In qua nihil ei, præter nomen mariti, displicuit.

(13) Ughellus loco mox citato. *Ob Ecclesiæ Romanæ defensionem de Sutrina cathedra depulsus est, postque VARIA DURÆQUE EXSILIA, etc.*

(14) De sancti titulo postea videbimus.

A cœperat administrare, anno 1089, die XIV mensis Julii; ejus sacrum corpus Cremonam delatum, ibidem exceptum tumulo est, apud S. Laurentium, ubi hæc subjecta carmina incisa leguntur.

NOBILE DEPOSITUM TIBI CLARA PLACENTIA CESSIT
ANTISTES BONIZO CHRISTI PRO NOMINE MARTIA
SEPTIMA DIS JULII HUNC LUX COLLEGIT IN URNA.

Causam cædis plerique in Henrici quarti factionem referunt Gregorio VII adversantem : sed propinquiores odii causæ ex motibus illis internecias presbyterorum hinc pro conjugio et sub hujus obtentu sæpe pro concubinato, illinc pro cœlibatu, non jam scriptis et voce, sed ferro et igne pugnantium, deducendæ veniunt.

Ipse Bonizo totum hoc bellum inter clericos, PATREAM vocat, et diserte asserit (etsi postea significatio ejus nominis mutarit, et in victas partes rejecta fuerit) eos qui pro cœlibatu Gregorio VII adversus clericos uxoratos concubinariorum et Simoniacorum adhærebant, Paterinos dictos, quos inter ipse Bonizo, non tam militis quam ducis officia dum in se suscepisset, exitium sibi denique et mortem crudelissimam in illo furentis populi æstu acceperat, Paterinis a factione sibi opposita urbe ejectis. Non potuit autem non civitatis ordinem turbare tot mulieribus prolibusque, his quidem natalium, illis justarum nuptiarum publicam honestatem, extremo familiarum dedecore seditiose eripi : quo incendio semel excitato, sub specie honestatis publicæ et raptorum societatis civilis vinculorum vindicandorum, illi qui vere concubinarij Simoniacique a justis nuptiis æque ac a vita cælibe abhorrebant, quorum pro illis ævi nota corruptela numerus longe maximus exstitit, ut dissolutioni suæ patrocinantur, seditionis facem acrius etiam et implacabilius ventilaverunt. Usque adeo ut, cum optimo cuique ac Christianæ pietatis ac pacis amantissimo sacerdoti in tam turbata republica locus nullus relinqueretur ; ii, qui alterius quidem partus impuros et infrunitos, alterius vero feroces et extra omnem Christianam consuetudinem projectos mores, æqualiter abhorrebant, ultro se ex his fluctibus in tutiora pacatioraque reciperent, et sub D. Augustini regula communem vitæ et disciplinæ societatem pudendis hisce et cruentis discordiis præferrent.

Successu temporis Paterinorum factiosum nomen, presbyteris uxoratis tandem suppressis, victæ parti adhæsit, tanquam obscœnum et multa cæde ac sanguine fœdatum, victoribus ut sit, quidquid in victoria propudiosum fuerat, in victos transferentibus. Uti eam rem cum ex ipso Bonizonis loco a Lambecio excerpto, tum ex Hugonis Flaviacensis Chronico ad annum 1084 luculenter docet, et ad amussim ex-

(15) Ejectus ergo primum urbe, in vicinis demum occisus est. Burgum autem S. Domini, inter Parmam Placentiamque viæ Æmilia situm nomen a S. Dominico traxit, qui sæviente Maximiliano martyrii palmam ibi nactus, uti id pluribus docet Ughellus Ital. sacræ tom. II, p. 62.

pendit Baronianæ messis vannus critica. Pagius (16). A stico sed omnis politioris æque ac gravioris literaturæ copia collato mecum studio communicare dignati sunt, per epistolas consulti, viri supra laudes meas positi Franciscus Træpselius præpositus Pollinganus et (cujus jam vel nomen elogii instar esse cœpit) ejusdem antiquissimæ sub regala D. Augustini canonice decanus, Eusebius Amortus.

Cæterum de cæde Bonizonis, etsi seditionis illius Placentinæ mentionem faciunt, uno fere ore obmutescunt rerum Placentinarum scriptores antiquiores. Joannes de Mussis civis Placentinus, qui res patriæ sive ab anno 222 ad annum 1402 luculento calamo descripsit, et quem a se editum plurimis verbis commendat Muratorius, de Bonizone tamen pisce magis mutus existit. Idem etiam observamus in aliis Ecclesiæ illius scriptoribus, etiam antiquioribus, qui sua quoque e vetustioribus hauserunt, et quos a fide et rerum copia laudat toties laudatus Muratorius (t. XVI *Rer. Ital.*, p. m. 443): et isti tamen tam uberes, tam locupletes, tam luculenti, Bonizonis ne nomen quidem, nedum res gestas et crudelem cædem memorant. Unius horum, quem Muratorius e codice Estensi edidit, et de quo reperto fortunæ gratias agendas putat, jejunum Annalem in medium proferemus, iis firmandis quæ asseruimus: « A. C. 1089 fuit discordia inter milites et populares Placentiæ; et milites exierunt de civitate, habitantes castra et villas et prohibentes gentes episcopatus venire ad mercatum Placentiæ, et tunc populares exeuntes de civitate contra milites, expugnaverunt castra usque ad Trabantianum. Et tunc milites per aliam viam congregati intraverunt civitatem excludentes de civitate populares, qui populares non valentes civitatem intrare steterunt juxta S. Lazarum, et tandem in festo S. Michaelis invicem concordiam fecerunt (t. c., col. 251). »

Ubi nihil reperias, quod faciem illorum temporum referat, quibus Arialdi et Herlibaldi mali sopiti ignes et incendia atrocius quam unquam antehac sæviebant.

Cæterum quæ Petrus Maria Campius novissimus Historiæ ecclesiasticæ Placentinæ, isque non indiligens sed summorum virorum laudibus notissimus scriptor de Bonizone congressit ex iisdem fontibus, unde nostra hausimus, desumpta percepimus; neque enim ejus vivendi atque evolvendi occasio obtigit; idem sed asseveranter pronuntiare de iis possumus, quæ de Bonizone, Joannes Lironus Carnutensis, congregationis S. Mauri monachus, varia eruditione conspicuus tomo I *Singularium suorum* (18), ex Lambecio aliisque desultoria tamen brevitate collegit.

Hæc sunt, quæ de vita et rebus Bonizonis deque ipsius cruento obitu hactenus ad posterum pervenere, quæque ex parte pro uberrima non modo ecclesia-

De sancti et beati tituli in hunc virum ætate sæculi et factionis suæ imprudenter accensum a nonnullis collato Agiographorum Antverpiensium sententiam, eo referimus libentius quo æquior nobis, nonnullorum recentiorum, nec auctoritate nec judicio nixa largitate, semper visa est. Ha autem civitatis Christianæ tabularii et archivi collectores et custodes perpetui (19): « Bonizonem Sutriensem primum, deinde Placentinum, ut volunt (imo velint, nolint) episcopum, sanctis Italiæ in priori suo catalogo adnumerare ausus non fuerat Ferrarius, ast in altero generali paulo liberius pronuntiavit: « Placentia, « B. Bonizonis episcopi et martyris, » de quo ut sancto et beato, nullus meminit hactenus. In adnotationibus confuse allegat nescio quos *Annales urbis Placentiæ* et Baronium ad annum 1089. Hunc igitur primum consului, in quo de Bonizone nil prorsus reperi præter ipsissima verba Bertholdi Constantiensis, in appendice Hermannii ad dictum annum 1089. » Refert postea locum Bertholdi, accuratissimus Cuperus (is enim adnotationum harum auctor) et porro pergit: « His ponderis aut auctoritatis nihilum Baronius de suo addidit, ne quidem beati titulum *Annales Placentinos* alios non vidit præter eos, quos Italice vulgavit Petrus Maria Campius, alibi a nobis excussus, in *Indice operis Bonizonem canonizatum* non recte asserens, nec magis vere narrans pag. 358, eum a Baronio vocatum S. Bonizonem, nisi inepte iudicem, nescio a quo concianatum, pro annalium textu substituerit: nec Bucelinus plus roboris adjungit: a quo male refertur tertia Junii. Admitto et suspicio præclaros Bonizonis labores omnes et gravissima vulnera ei a schismaticis inflictæ, at martyrem unquam legitima auctoritate declaratum fuisse, vel ut talem, Sutrii, Placentiæ aut Veronæ cultum, non probant earum Ecclesiarum tabulæ; nec Ughelli *Elugium* tomo I, col.

190, ubi Bonizzus vocatur, de illo cultu meminit; nec mihi licet sedis apostolicæ iudicium prævertere. » His subjungit epitaphium Cremonæ, in quo quidem martyr audit Bonizo, sed id recentius cum sit, nihil firmat reclamante antiquitate. Observat Sandius in notis et animadversionibus ad Vosii de *Historiis Latinis* opus doctissimorum virorum accessionibus et lima hodie perpolitissimum (pag. 353, edit. Amstel. 1677, in-42), Bonizonem sive Bonithum a nonnullis « ΟΝΥΧΟΝΝΑ dictum quod prima littera B credita fuerit beatitudinis indicium. » Quod obtusi

(19) In adnot. de prætermisssis die xiv Julii, quo loco de typographi errore Junium pro Julio ponentis, me monuit cl. Amortus, et per me alios.

(16) *Crit. Baron.*, t. IV, ad ann. 1057, ix et seq.
 (17) *T. XI Rer. Ital.*, cap. 150, Manipuli florum.
 (18) *Singularités littéraires*, t. I, nombre XIII, p. m. 310-313.

nasi recentius commentum, nemo non qui eman- A errori utitur, deprehendit.

Nullam creterum Bonizonis apud bibliographos in- signiores Sigebertum Gemblacensem, Henricum Gan- vavensium, Joannem Trithemium, cardinalem Bel- larminum, Guillelmum Eisengreinium, Aubertum Miræum, Antonium Possevinum, Conradum Gesne- rum et ejus epitomatores, neque apud Gerardum Joannem Vossium, quem de historicis scribentem cura illa propius spectabat, mentionem occurrere, nemo cum Casimiro Oudino valde mirabitur, qui, quam supiorum argumentum illud vastissimum atque inexhaustum plerique eorum (quos ipsa copia inopes subinde fecit) tractaverint, secum prope perpen- derint. Tanta enim tamque immensa cum esset eorum, quorum scripta tum passim exstabant, B copia, facile eorum, quorum tum et fama et lucu- brationes alta caligine et situ premebantur, oblivio obrepit.

Non tamen Bonizonis ejusque operum memoria ita omnino exoleverat, ut nullum penitus vestigium exstaret: nam et anonymus Mellicensis, Bonizoni nostro synchronus, a Bernardo Pezio in lucem protractus, ejus mentionem facit (20) his verbis: « Bonizo Sutriensis presbyter Septimi temporibus scribit excerpta de canonibus. » Et apud Muratorium Rerum Italicarum tomo III, qui Acta Pontificum Romanorum et Vitas complectitur a Nicolao Arraganie S. R. E. cardinale conscriptas, in Leonis IX Vita manifeste apparet Nicolaum Bonizonis historias præ oculis habuisse: adeo non res tantum sed et verba illius, sua facit (p. m. 277). Nec in Leonis tantum sed et in Stephani IX, Nicolai II et Alexandri II gestis vitule Bonizonis strenue aravit Nicolaus, etsi ejus interim verbo non meminerit. Quod pluribus conficere, cum conferri jam inter se, opera nostra utriusque scripta possint, hujus loci porro non esse videtur. Sufficiat saltem notasse in specimen Nicolaum in vita Alexandri II mentionem facere statuti a Lombardis episcopis Guiberto Parmensi auctore facti, ut aliunde non deberent papam recipere, nisi ex paradiso Italiae, quæ totidem verbis apud nostrum leguntur.

Ricobaldus quoque Ferrariensis, canonicus Ra- vennis, in Historia imperatorum Romano-Germani- D corum a Carolo M. usque ad annum 1298 producta apud laudatam Muratorium (t. IX *Rer. Ital.*) qui eam pridem a V. cl. Joanne Georgio Eccardo editam, ope codicis Estensis purgatus et locupletius recudi fecit, in Henrico II imp. quædam e Bonizone affert (col. 121), nec nisi in solo nomine titubat Deonitum appellando. « In libro tamen Deoniti, inquit, quem misit ad comitissam Mathildam, dicitur quod cum dictus presbyter (de Gratiano papatus emptore sermo est) simplicitate duetus pontificatum sibi per pecuniam acquisivisset, ut schismati obviaret, ipse mox

A errorem suum cognoscens, suadente imperatore se abdicavit officio. »

Hæc autem non apud Domnizonem (quem videri posset sub Deonito suo intellexisse) ejus libri ad Mathildam exstant ab illustri Leibnitio recogniti, sed apud Bonizonem nostrum, et prolixius leguntur. Sed et ipse Muratorius, pro summa sua in edendis monumentis integritate monet loco Deoniti later lineam ascriptum in codice Bonici. Adeo prope a vero absuit vir tam perspicax, sed eum notioris Domnizonis nomen a vero abstraxit, quem noverat Mathildi librum nuncupasse, ut reponeret: « an forte Donizi, seu Domnizonis? »

Sub Henrico IV historiam Hildebrandi (l. c. col. 222) prioris Cluniacensis postea pontificis Grego- B rii VII, archiepiscopum Ebronensem Simoniz miro argumento convincentis et ad abdicationem cogentis, iisdem fere verbis narrat, quæ hodie Bonizone exstant legimus. Quo loco Riccobaldus auctoris sui nomen non jam truncatum aut deforme, sed vere et genuine refert Bonizonem vocando. Muratorius tamen adeo nihil suspicatur genuini, ut et hic Donizonem reponendum putet.

Bonizonis denique meminit etiam Martinus Polonus in Chronico, etsi nec in omnibus codicibus, nec eodem modo. Juvat ea de re ipsum audire Lam- beccium, qui octo ea in re inter se contulit, quos omnes locupletissima illa et vere Augusta (cui præfuit) bibliotheca possidet. Ita autem ille: « Hæc igitur sunt illa chronica Bonizonis, sive, ut idem alias corrupte appellatur, Bonisii de gestis Pontifi- C cum Romanorum, quorum Martinius Polonus in chronici sui præfatione meminit his verbis: « Com- « pilavi autem præsens opusculum ex scriptis T. « Livii, ex chronicis Orosii, ex chronicis Damasi « papæ De gestis pontificum, ex chronicis Bonisii « episcopi Sutri De gestis pontificum, ex chronicis « Pauli Diaconi, » etc. Ita enim hic locus revera legendus est, non autem, ut in Joannis Oporini edi- tione Basileensi anno 1559, in-fol. et in Suffridi Petri editione Antwerpiensi Plantiniana anno 1574 in-8, perperam et mendose legitur: De gestis Boni- zii episcopi Sutri De gestis pontificum. Quam ob rem merito reprehendendus est Joannes Fabricius, cognominæ Cesar, qui in editione sua ejusdem chronici colonie Agrippinæ typis Gerardi Grevenbruch anno 1616 in fol. excusa, verba præfationis Martini Poloni, quibus chronicorum Bonisii, sive Bonizonis De gestis pontificum Romanorum facit mentionem, omnino omisit; nempe haud alia de causa, quam quoniam ipsi Bonizius iste sive Bonizo, prorsus fuit incognitus (21). » Hæc Lambecius, qui eodem lib. II, cap. 8 (22) variam memoratorum cod. ms. lectionem hinc indicat verbis: « Necessarium arbitror, ut hic corollarii instar addam quomodo idem locus se habeat in octo supra memoratis cod. ms. Aug. Bibl.

(20) Cap. 112, p. m. 489, ad calcem ejusdem Bibliothecæ Benedicto-Maurianæ.

(21) In dissert. de cod. ms. Ambrasiano LXXV.

(22) In recens. cod. ccliv, in quarto majori, qui Martini Poloni Chronicum continet, p. 872 seq.

Cæs. In primo igitur et secundo illorum cod. legitur hoc modo : « Item ex chronicis Boniti Sutriani episcopi De gestis pontificum et imperatorum. In tertio legitur : « Item ex chronicis Bobini, » etc. In quarto legitur : « Item De gestis Bonisii episcopi Sutriani De gestis pontificum. » In v, vi, vii et viii legitur : « Item ex chronicis Bobini Sutriani episcopi De gestis utrorumque. »

Aque hæc sunt quæ de Bonizone pro argumenti et eruditionis copia, sive inopia potius, colligere potui. De quæ vere asserere possumus quod de Servii Sulpitii nobilitate Cicero (*Pro Muræna*), « eam hominibus litteratis et historicis notiorum esse, populo vero et suffragatoribus obscuriorem. » Quod superest, ad ingenii ejus monumenta pertinet, quæ singula ordine recensenda.

CATALOGUS OPERUM.

Epitome omnium operum et sententiarum S. Augustini Paradisi Augustiniani inscripta et in libros octo divisa.

Primum omnium hujus operis notitiam eruit belluo ille librorum (quemadmodum Cato appellari solebat) Petrus Lambecius, bibliothecæ Augustæ Cæsareæ Vindobonensis præfectus longe dignissimus; is eum cum aliis codicibus vetustis Cæsareo jussu anno sæculi superioris sexagesimo quinto ex arce Ambrosiana in Cæsaream bibliothecam a se translata, libro secundo Commentariorum suorum, quos de eadem locupletissimos etsi ad finem non perductos posteris reliquerat, diligenter et exacte recensuit.

Exstat opus in cod. LXXXV, chartaceo, in-folio, conscripto anno 1439. Nuncupaverat illud Bonizo Joanni abbati, quem illum scientia pietate, et Christiana mansuetudine celebratissimum Joannem Gualberti Vallis Umbrosæ fundatorem fuisse inter doctos dudum constat. Epistolam illam notis suis recondidit eruditionis illustratam integram fere inserit Commentariis suis Lambecius, quod in ea institutum argumentumque operis plane et dilucide explicaretur. Eam hoc tanquam vere suo loco legi, ubi de Bonizonis rebus ex instituto agitur, nec intempestivum nec molestum erudito lectori videbitur (23).

Bonizo in familia Dei minimus Joanni reverendissimo abbati salutem.

« Dominica voce reus agitur, qui talentum sibi creditum maluit humo tegere quam numulariis ad mensam commodare, cujus admissi culpam sollicite vitare desiderans, deliberavi, Dei juvante gratia, quandiu spiritus vitalis meos vegetaverit artus, quidquid auditu cordis et corporis percipere, intellectu discernere, quidquid palato cordis

(23) Retulit ante nos Oudinus t. II Commentar. De scriptor. ecclesiast. col. m. 739, seq.

(24) De hoc Tychonio natione Afro ad Germanicum lib. De scriptoribus eccles., cap. 18, et auctoribus ibidem citatos in Auberti Mirzæ Scholio remittit

« potero ruminare, fratribus indigentibus libenter communicare. Suscipe igitur, Pater venerande, *Excerptum sententiarum mirifici doctoris Augustini*, tibi sudatum et per annum vix ad calcem perductum, quod octo voluminibus divisum a me *Paradisi nomine est decoratum, et non immerito,* » etc.

Refert postea Lambecius quæ de singulorum librorum argumento circa finem ejusdem epistolæ suæ memorat Bonizo, « Accingere itaque pergens, Pater charissime et admirabilis doctoris scrutare sententias, et quid sit Deus, et quid non sit Deus, et quid sit Trinitas, quidve unitas subtili indagatione considera, et de diversitate personarum et de uniuscujusque personæ proprietate et de missione Filii et de processione S. Spiritus, et qualiter unum tria sit, et qualiter tria unum sint, et de divina providentia in primo lege et investiga viriliter. In secundo vero volumine de rationali quære creatura et qualiter angelica creata sit creatura qualiterve humana, et cur Deus diabolum creaverit, quem præseriat peccatorum, cur vero hominem, et de libero arbitrio et de gratia quære diligenter et invenies. In tertio vero de origine Adæ et de Pascha et de baptismi Sacramento et de corporis et sanguinis Domini eucharistia et de charitate scrutare viriliter. In quarto vero cur adorandus sit Deus, cum sciat quid nobis sit necessarium, et de septem petitionibus, et de diligendo Deo, et de lege naturali, et quod melius sit ab homine quam a vitio vinci, et de adipiscendis virtutibus et de cavendis vitiis, et de fugiendo mendacio, et de octo generibus ejusdem, et de percipiendis alimentis, et adversus mathematicos et contra Origenistas, si quæsieris naviter, invenies dilucidatum. In quinto vero invenies de doctrina Christiana, et quod inter omnia signa verba obtineant principatum, et de signis ambiguis et de figuratis locutionibus, et qualiter intelligenda sit Sacra Scriptura, et de caveendis barbarismi vitiis et de artium peritia et de eloquentia et de septem Tychonii (24) regulis, et de quinquagesima et quadragesima. In sexto vero de auctoritate LXX interpretum quive fuerint, et ab ipso initio Genesios usque ad Salomonis tempora multiplices et difficiles, solutas a B. Augustino invenies quaestiones. In octavo vero scriptum reperies, quid sit infernus, et utrum in inferno mali tantum an etiam boni mansuri sint, et an corpora possint esse in ustione ignis perpetua, et quibus sacrificium prosit post mortem, et qualiter mortui in somnis viventibus appareant, et de oblatione et elemosyna pro defunctis, et quod Adam morte Dominica ab inferno sit liberatus, et de duabus resurrectione-

Refert postea Lambecius quæ de singulorum librorum argumento circa finem ejusdem epistolæ suæ memorat Bonizo, « Accingere itaque pergens, Pater charissime et admirabilis doctoris scrutare sententias, et quid sit Deus, et quid non sit Deus, et quid sit Trinitas, quidve unitas subtili indagatione considera, et de diversitate personarum et de uniuscujusque personæ proprietate et de missione Filii et de processione S. Spiritus, et qualiter unum tria sit, et qualiter tria unum sint, et de divina providentia in primo lege et investiga viriliter. In secundo vero volumine de rationali quære creatura et qualiter angelica creata sit creatura qualiterve humana, et cur Deus diabolum creaverit, quem præseriat peccatorum, cur vero hominem, et de libero arbitrio et de gratia quære diligenter et invenies. In tertio vero de origine Adæ et de Pascha et de baptismi Sacramento et de corporis et sanguinis Domini eucharistia et de charitate scrutare viriliter. In quarto vero cur adorandus sit Deus, cum sciat quid nobis sit necessarium, et de septem petitionibus, et de diligendo Deo, et de lege naturali, et quod melius sit ab homine quam a vitio vinci, et de adipiscendis virtutibus et de cavendis vitiis, et de fugiendo mendacio, et de octo generibus ejusdem, et de percipiendis alimentis, et adversus mathematicos et contra Origenistas, si quæsieris naviter, invenies dilucidatum. In quinto vero invenies de doctrina Christiana, et quod inter omnia signa verba obtineant principatum, et de signis ambiguis et de figuratis locutionibus, et qualiter intelligenda sit Sacra Scriptura, et de caveendis barbarismi vitiis et de artium peritia et de eloquentia et de septem Tychonii (24) regulis, et de quinquagesima et quadragesima. In sexto vero de auctoritate LXX interpretum quive fuerint, et ab ipso initio Genesios usque ad Salomonis tempora multiplices et difficiles, solutas a B. Augustino invenies quaestiones. In octavo vero scriptum reperies, quid sit infernus, et utrum in inferno mali tantum an etiam boni mansuri sint, et an corpora possint esse in ustione ignis perpetua, et quibus sacrificium prosit post mortem, et qualiter mortui in somnis viventibus appareant, et de oblatione et elemosyna pro defunctis, et quod Adam morte Dominica ab inferno sit liberatus, et de duabus resurrectione-

Refert postea Lambecius quæ de singulorum librorum argumento circa finem ejusdem epistolæ suæ memorat Bonizo, « Accingere itaque pergens, Pater charissime et admirabilis doctoris scrutare sententias, et quid sit Deus, et quid non sit Deus, et quid sit Trinitas, quidve unitas subtili indagatione considera, et de diversitate personarum et de uniuscujusque personæ proprietate et de missione Filii et de processione S. Spiritus, et qualiter unum tria sit, et qualiter tria unum sint, et de divina providentia in primo lege et investiga viriliter. In secundo vero volumine de rationali quære creatura et qualiter angelica creata sit creatura qualiterve humana, et cur Deus diabolum creaverit, quem præseriat peccatorum, cur vero hominem, et de libero arbitrio et de gratia quære diligenter et invenies. In tertio vero de origine Adæ et de Pascha et de baptismi Sacramento et de corporis et sanguinis Domini eucharistia et de charitate scrutare viriliter. In quarto vero cur adorandus sit Deus, cum sciat quid nobis sit necessarium, et de septem petitionibus, et de diligendo Deo, et de lege naturali, et quod melius sit ab homine quam a vitio vinci, et de adipiscendis virtutibus et de cavendis vitiis, et de fugiendo mendacio, et de octo generibus ejusdem, et de percipiendis alimentis, et adversus mathematicos et contra Origenistas, si quæsieris naviter, invenies dilucidatum. In quinto vero invenies de doctrina Christiana, et quod inter omnia signa verba obtineant principatum, et de signis ambiguis et de figuratis locutionibus, et qualiter intelligenda sit Sacra Scriptura, et de caveendis barbarismi vitiis et de artium peritia et de eloquentia et de septem Tychonii (24) regulis, et de quinquagesima et quadragesima. In sexto vero de auctoritate LXX interpretum quive fuerint, et ab ipso initio Genesios usque ad Salomonis tempora multiplices et difficiles, solutas a B. Augustino invenies quaestiones. In octavo vero scriptum reperies, quid sit infernus, et utrum in inferno mali tantum an etiam boni mansuri sint, et an corpora possint esse in ustione ignis perpetua, et quibus sacrificium prosit post mortem, et qualiter mortui in somnis viventibus appareant, et de oblatione et elemosyna pro defunctis, et quod Adam morte Dominica ab inferno sit liberatus, et de duabus resurrectione-

Lambecius lectorem. De ipso vero Donatistæ hujus scripto, sæpius jam edito plura habet cl. Schoetgenius, t. xix bibliothecæ Fabricii mediæ et infimæ Latinitatis, p. m. 764.

Lambecius lectorem. De ipso vero Donatistæ hujus scripto, sæpius jam edito plura habet cl. Schoetgenius, t. xix bibliothecæ Fabricii mediæ et infimæ Latinitatis, p. m. 764.

ribus, et quod peracto iudicio ignis fiet cōfla-
 gatio, et an ad Domini corporis modum; omnium
 mortuorum resurrectura sint corpora, et de no-
 vitate corporis spiritualis et de possessione aeternae
 beatitudini, et de qualitate visionis, qua Deus in
 futuro videbitur, et de aeternae civitatis Dei felici-
 tate. Talibus deliciarum pennis vescere; his te
 pasce deliciis, sicque ligni vitae saginatus dulce-
 dina sermones Christi servabis, mortemque non
 gustabis in aeternum. Mox quoque compatiens
 infirmitati, mei laboris non inmemor ab aemu-
 lorum latratibus scuto tuae orationis me pro-
 tege. »

Refert postea initium libri primi his verbis :
 « Omne quod est aliud est, quod constat; aliud
 est quo constat; aliud quo discernitur, aliud quo
 congruit. Universa igitur creatura, » etc.

In ipsius vero operis commendationem haec porro
 adjicit indefessus ille bibliothecarius : « Dignissi-
 mum profecto est hoc opus ut adminiculo typogra-
 phiae publicae fiat juris, cum propter enucleationem
 doctrinae S. Augustini, tum vero etiam respectu
 ipsius Bonizonis, cujus res ex Bertholdo Constani-
 tiensi, Ughello, Baronio, Ferrarioque hoc loco pro-
 lixe et laboriose prosequitur. »

II.

De ecclesiasticis sacramentis.

Primum illud opusculum reipublicae litterariae indi-
 cavit Joannes Mabillonius, ejusdem ornamentum
 longe maximum. Repertum et evolutum a se (bre-
 vissimum enim est) in Ambrosiana Mediolanensi
 cum anno 1685 Italiam, litterariae mercis emporium
 ditissimum, pede impigro percurreret. Ita autem
 ille in Itinere Italico tomo I Musci Italici praemisso
 (25) : « In alio codice exstat Bonizonis Sutri-
 nensis episcopi liber de sacramentis ad Galterium Leonensis
 monasterii abbatem : quo in libro auctor meminit
 alterius opusculi sui contra Ugonem schismaticum. »
 Haec ibidem Mabillonius quasi cursim. Prossius pedem
 fixit illustris Muratorius, qui opusculum ipsum
 ex eodem, quem Mabillonius viderat Ambrosiano
 codice descriptum publici juris fecit in praeclearo
 opere Antiquitatum Italicarum mediæ aevi, disserta-
 tione xxxvii (26). Agens enim ex occasione tabula-
 rum antiquarum in loco Leni dioecesis Brixianensis
 exaratarum, monasterii Leonensis sive ad Leones
 ut posterioribus temporibus appellatum fuit varia
 monumenta in lucem producit. Sed ipsum potius
 audire praestat edendi opusculi occasionem expli-
 cantem. « Sed quando, inquit, memorato loco in
 Leonense monasterium incidimus, veniam mihi a
 lectoribus polliceor (veniam? imo gratiam) si illud
 non ante dimisero (quam opusculum hactenus luce
 carens hisce veterum saeculorum monumentis adji-

cere. Eius auctor est Bonizo, » de quo, postquam
 eum ex Bertholdo, Ughello, Lambecio, Caveo et
 Oudino notitiam fecit, porro monet, opusculi hujus
 ante se non solum Mabillonem, sed et ante istum
 Petrum Mariam Campium historiae Placentinae au-
 ctorem tum adhuc ineditum, meminisse tanquam a
 se Romae visi sub rubro De ecclesiasticis sacramen-
 tis. « Hoc igitur opusculum (pergit Muratorius)
 quod e manuscripto codice Ambrosianae bibliothecae
 olim ego hausi ad Galterium Leonensis monasterii
 non abbatem (uti properanter legerat Mabillonius)
 sed priorem, scriptum dissertationi huic additum
 volo. »

Id nos, etsi multis rationibus doctorum virorum
 meditatione et exercitatione dignissimum cum al-
 terius sit indaginis et jam publici juris factum sit,
 aliis examinandum et recensendum consilio reli-
 quimus.

Meminit in eo Bonizo alterius cujusdam libri a
 se scripti in Ugonem schismaticum de quo postea suo
 loco.

III.

*Decretale, sive syntagma decretorum ecclesiasticorum
 ex sacra Scriptura probataque conciliis, ut a ex
 pontificum Romanorum et sanctorum Patrum alio-
 rumque orthodoxorum auctorum monumentis col-
 lectum et secundum locos communes in septem libros
 divisum.*

Ita insigne hoc opus recessit Lambecius ex co-
 dice membraneo Augustae Vindobonensis, quem
 merito propriis verbis rem enarrantem audimus. De
 Bonizonis enim lucubrationibus agens partim theo-
 logicis, partim historicis, « unum, inquit (lib. II
 Comment., p. 797), praeter ceteris memorabile repertum
 inter Augustae bibliothecae Caesareae Vindobonensis
 cod. ms. historicos Latinos, qui nondum certis nu-
 meris notati sunt. Volumen, quo illud continetur,
 membranaceum est in folio minori seu quarto ma-
 jori, et quantum ex scriptura aliisque circumstantiis
 judicare licet, non multo post Bonizonis mortem
 exaratum est. Possessor hujus rarissimi et forsitan
 unici (27) codicis ms. fuit olim, ut ipse prius ejus
 folio propria manu testatur, Joannes Albertus Wil-
 mestadius imperatoris Ferdinand I consiliarius et
 provinciarum Austriae orientalis cancellarius. » Post
 cujus litteratissimi viri et saeculi sui Polihystoris ac
 Poliphemi laudes, ne quidem post recondita edi-
 tionis plenos de ejus meritis litterariis summorum
 virorum Schœllernii et Maschii commentarios talis
 deprædicatos Lambecius porro ita prosequitur :
 « Continetur autem jam memorato codice hactenus
 ineditum Bonizonis decretale, sive syntagma decre-
 torum ecclesiasticorum, ex sacra Scriptura probatis-
 que conciliis, ut et ex pontificum Romanorum et
 sanctorum Patrum aliorumque orthodoxorum saeculo-
 rum codices ms. latentem mox indicabimus. Est autem
 Vindobonensis ille membranceus in folio minori
 seu quarto majori, et quantum ex scriptura aliisque
 circumstantiis judicare licet, non multo post Boni-
 zonis mortem exaratus, ut verba sunt Lambecii.

(25) Lutet. Paris. 1724, in-4 p. m. 13. — 1685, Aprili in descriptione Ambrosianae Mediolanensis.

(26) T. III, p. m. 599, seq. dissert. xxxvii, de Hospitalibus peregrinorum, infirmorum, infantium expositorum, etc.

(27) Pleniorem multo inter Brixianae Ecclesiae

rum monumentis collectum et secundum locos communes in septem libros divisum: est proemii loco præfixa est epitome historia pontificum Romanorum a S. Petro apostolorum principe usque ad papam Urbanum II, qui die xii Martii anni 1088 electus est. Titulus jam memorate epitomes hic est: *Chronica Romanorum pontificum edita a Bonihone Sutrino episcopo viro per omnia doctissimo.*

Refert postea principium operis, quod cum in codice Brixiano acephalo desideretur, prout ille o Vindobonensi descripsit, exhibemus: « Scripturus de excellentia Romanæ Ecclesiæ et de privilegiis ad eusdem Ecclesiæ episcopos pertinentibus, et de constitutionibus ejusdem, solertem rogo lectorem, ne citissime in meam prorumpat sugillationem, dum viderit me in tam profuso opere succinctum, pauca dixisse de magnis. Quod si Moyses omnem scientiam doctus Ægyptiacam, qui erat vir mitissimus super omnes homines qui habitabant in terra, quam Dominus noverat ex homine, incircumcisum se labiis dicit, ne mitteretur ad Ægyptum, et Jeremias se puerum nominat, ne ad regna evellenda et plantanda, edificanda et destruenda mitteretur excusans: quid ego miserimus nullius bonitatis vel scientiæ mihi conscius, aliud quam me indignam tanto opere judicabo? Sed quia Deus in sentibus locutus est, et cum voluit, linguam rudem resolvit in verba loquentis accepta. Adhuc ab illo, a quo omne datum optimum et omne donum perfectum est, supplicabo ei, orans ut meas utinam non dedignetur invisere sentes. Mihi vero multa videnti ac cogitanti nil melius occurrit, quam quod hæc sacrosancta Ecclesia nullis synodicis constituta, sed ipsius Domini est voce fundata, dicentis ad beatum Petrum: Tu es Petrus, et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam. Cui addita est societas beati Pauli magistri gentium, ut quæ erat electa caput gentium, sedes esset apostolorum principis et magistri gentium. Ipsa est enim vertex et firmamentum omnium Ecclesiarum dicente Domino ad beatum Petrum: *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua, et tu aliquando conversus confirma fratres tuos.* Quid dicam quod omnis Christiana religio, » etc. Hactenus quidem Lambecius ex codice Vindobonensi. Plenior operis hujus notitiam nobis suppeditat codex Brixianus, quem ex archivo ecclesiæ illius cathedrali recenset vir non solum ab ea quæ a sanguine venit, sed et vera illa quam litteræ pariunt nobilitate conspicuus Joannes Hieronymus Gradonicus can. reg. Brixie sacræ auctor laudatissimus. Constituerat ille absolute a se pontificum Brixianorum seriei (28) cod. ms. qui in archivo ecclesiæ illius custodiuntur Elecham adjicere; sed mutato postea consilio eruditus spe sua exclusis certo dolendo, intra unius codicis recensione substitit, qui Bonizonis nostri decretale continet. Sed ipsum potius, cui ante oculos et in genibus codex ille fuit narrantem audiamus

(28). « Placet doctis Brixianis spartam hanc exorandam relinquere, et in unius tantum codicis descriptione aliquantisper immorari. Conscriptus is est sæculo xi. Titulum præfert ora secundæ paginæ, qui sic se habet: *Bonizonis episcopi de sanctorum Patrum authenticis canonibus ad Gregorium presbyterum.* »

Post brevem postea de Bonizone et ejus lucubrationibus ac libris notitiam, porro ita prosequitur vir doctissimus: « At ex his nullus illo præstantior cuius ex Brixiano archivo nunc damus descriptionem, sive res attendas quas complectitur, sive raritatem codicis et præstantiam consideres. Alterius enim sol in occurrit mentio in Vindobonensis bibliothecæ commentariis, quem rarissimum fortasse etiam unicum appellat loco citato Oudinus (t. II, p. 737). Accedit illum manum esse, cum septem duntaxat contineat libros, decem vero Brixianus. Prima charta cum desideratur, libri etiam primi initium deest, reliquorum vero initia sunt hæc:

« Incipit liber secundus. Quod ante sit docendus et omnis quam baptizanda: et quid sit baptizandus: et quibus modis fiat: et a quo sumpsit exordium.

« Incipit liber tertius. Clemens episcopo Jacobo in his civitatibus apostolorum princeps primates instituisse ubi primitus archidanes, etc.

« Incipit liber quartus: Scripturus de excellentia Romanæ Ecclesiæ et de privilegiis ad eusdem Ecclesiæ episcopos pertinentibus, etc.

« Incipit liber quintus: Superioribus tribus libellis, qualis debeat eligi episcopus . . . superest nunc de secundi ordinis sacerdotibus et diaconibus cæterisque ordinibus, prout Deus concesserit, enarrare, et primum ab ordinatione ordinatur, etc.

« Incipit liber sextus: Monachorum quatuor esse genera, beato Benedicto referente, cognovimus, etc.

« Incipit liber septimus: Scripturus de regibus et iudicibus, et de his qui in laicali ordine sunt constituti, operæ pretium visum est, etc.

« Incipit liber octavus: Quia vero superiori libro de prælatibus in laicali ordine positus . . . Superest nunc in ulteriori libro qualiter subditi vitam debeant instituere, breviter indagare.

« Incipit liber nonus: Liber iste medicinalis inscribitur, eo quod ægrotantium varia continet medicamenta animarum.

« Incipit liber decimus: Superiori libro dixisse me memini . . . operæ pretium visum est mihi auctoritates et exempla SS. Patrum compendiose colligere et iudicia de criminibus qualiter iudicare, huic libello inserere. »

Ex quibus omnibus non male concludit vir clarissimus plurimum præstare Vindobonensi codici hunc Brixianum.

(28) Brixie 1755, ex typogr. Joh. Bapt. Bossini in 4 maj.

(29) In appendice de cod. ms. memorat, p. 22. 443.

Primus ejus opētis mentionem fecisse videtur Anonymus Mellicensis superius a nobis adductus, qui ab uno opere Bonizonem videtur novisse. Post Lambecii vero recensionem (Brixiani codicis notitiam (pergimus in verbis Gradenigi) primus vulgavit in supplementis ad Labbæanam conciliorum editionem Dominicus Mansius (tom. II, in *Præf. ad append.*, p. 3), quem de pretiosi codicis inventionem reddideramus certiore. Cl. abbas Trombellius a nobis laudatus eum codicem cum nobiscum ante aliquot annos in citato archivo vidisset, provinciam suscepit in lucem emittendi, oblenta in eum finem illius exseribendi ab illustriss. ac rev. canonicis facultate. »

Optandum sane reverendissimum hodie congregationis S. Salvatoris abbatem generalem, et tot Ingenii atque doctrinæ eximie monumentis insignem Joannem Chryostomum Trombellium, ab ea spe nos non deturbare ob mendosissimum et acephalum codicem Brixiansem, quem obiter inspectum officiose nimis commendaverant alii. Maxime cum spe nondum decollaret ea quæ vel hiant vel desciunt e Vindobonensi, resarciendi, emendandi et redintegrandi. In catalogo ipso cod. Brixiansem Gradonico referente ita reconsetur : « Bonizonis episcopi, etc., etc. Collectio canonum est anno 1100 vix elapso, confecta (imo decennio ante et amplius diem summa jam obierat Bonizo) opus ineditum est. Prima pagina desideratur alique nonnullæ nonnullis in locis. »

IV.

Epitome historię pontificum Romanorum.

Exhibet illam idem ille codex Vindobonensis modo memoratus, qui Bonizonis decretale continet, et cui Præmii loco præfixa est (sunt verba Lambecii [*loc. cit.*, p. 707] a S. Petro apostolorum principe usque ad papam Urbanum II, qui die xii Martii anni 1138 electus est. Titulus jam memoratæ epitomes hic est : *Chronica Romanorum pontificum edita a Bonithone Sutriano episcopo, viro per omnia doctissimo.* »

Illustris Muratorius, quem nihil fugit quod rebus Italicæ illustrandis quoque modo faceret, cum Lambeciana hæc legeret, nullum non lapidem movit, ut monumentum hoc publici juris faceret, uti ipse testatur his verbis : (30) « ejus postremi libri (*epitomes historię pontificum Romanorum*), cum ego summopere avidus forem, intellexi tandem nihil aliud illis exhiberi, nisi merum brevem catalogum Romanorum pontificum, quales multos habemus, prætereque ab eo ultra mihi procurando abstulni. »

Postrema verba hujus epitomes hæc sunt : « Hucusque incipiens a beato Petro apostolorum principe usque ad nostra tempora Romanorum pontificum acta compendiose digessimus, superest nunc ut de

(30) *Antiq. Italicæ Medii ævi dissert.* xxxvii, col. 599, t. III.

(31) T. II, p. 741, 745, ubi mentio catalogi hujus

A privilegii ad Romanum pontificem pertinentibus, et de prærogativa ipsius sedis, non profuse sed succincte, Dei juvante gratia, disseramus. » Postquam velut prosphonesin ad decretale suum, de quo superius egimus, progreditur.

Casimirus Oudinus, qui primus a Lambecio, et ex illo potissimum Bonizonem scriptoribus Historiæ ecclesiasticæ inseruit, alium ejusdem epitomes codicem ms. ex Thoma Smito catalogi cod. mss. Cottonianæ memorat (31) his verbis : « Exstat aliud ms. exemplar hujus operis in Cottoniana Angliæ bibliotheca sub effigie Julii littera A, cod. VII, num. II, his verbis : *Chronica Romanorum pontificum edita a Bonithone Sutriano episcopo, viro doctissimo, usque ad Urbanum II, ut habet titulus* : Hujus Romani pontificis acta, auctor intime se scripsisse dicit : « Hæc ibi, ubi tamen fallitur vir doctissimus, dum existimat Martium Polonum, dum Bonizonem De gestis pontificum allegat, hanc epitomen præ oculis habuisse, cum constet librum ad Anicum, qui vere huic titulum gestorum implet, designare voluisse.

V.

Contra Hugonem schismaticum libellus.

Eum librum, qui Urbani II initia comprehendebat, hodie aut expectare jubemur latentem aut deplorare deperditum. Meminit ejus ipse Bonizo duobus in locis, scilicet in opusculo De sacramentis Ecclesiæ, quod Muratorius in lucem protraxit, his verbis : « Qualiter vero primus sit (S. Clemens papa) per electionem Petri, et tertius in gradu, si quis gnarus esse voluerit, legat Librum, quem scripsi in Hugonem schismaticum, et ibi inveniet ad plenum elucidatum (32). » Et denuo, atque copiosius in peroratione epitomes pontificiæ Historiæ de qua modo, sequentem in modum (apud Lambecium, *l. c.*) : Urbani vero pontificis acta, et de ejus victoria, si quis scire voluerit, legat librum quem scripsi in Hugonem schismaticum, et ibi inveniet ad plenum elucidata.

De Hugone Candido cardinali, qui et Alexandro II apud Agnetem nostram augustam Henrici IV matrem fluctus excitavit, et postea Gregorio VII in gratiam Henrici filii maxime adversatus est, temporum illorum scriptores, pro partium quisque studio plurima memorant. Ipse Bonizo in rebus Alexandri II prolixam mentionem facit, sed uberiores multo haud dubie in eo scripto, quo hodie caremus, fecerat, quod ipsum forte cum deplorata jamjam auctoris nostri scripta caput proferant, bene eventus emerget.

Ant. Pagius Criticæ Historico-Chronologicæ in *Annal. Baroni t. IV, ad ann. 1044, p. 166 b*, cui viro a se sagaci, namque criticum præterea sanis, prodigium eruditionis Longueryus, ita de Hugone occasione hujus ipsius opusculi : « Inscriptus fuit in Hugonem schismaticum, hoc est contra Hugonem

anno 1696, Oxonii in fol. editi, p. 2.

(32) Libello de sacramentis, apud Murat. I, c. p. 602.

agnoscendo Candidum, cardinalem presbyterum T. S. Clementis, qui anno 1061 post obitum Nicolai papa caput et antesignanus fuit eorum qui novam pontificem Romanam non nisi consulto et consentiente imp. Henrico IV creandum esse contendere.

VI.

Liber ad Amicum.

Ita eum indigitat ipse Bonizo in sine epitomes Historiæ pontificiæ, canonum collectioni a se susceptæ, in codice Vindobonensi præfixæ. Est autem opus istud insigne, ipsum illud quod ex membranarum Boicis, novem libros complexis, modo in lucem protrahimus. Argumentum breviter ita adumbravit Bonizo: « Ceterum si quis de Theophilacto Tusculano, qualiter Joanni sacerdoti vendidit papatum, et quomodo uno eodemque tempore Theophilactus et Gregorius et Sylvester Romanum non rogebant, sed vastabant pontificatum, et qualiter Henricus rex, Conradi filius, Romanam Ecclesiam a talibus pestibus liberavit, gnarus esse voluerit, legat librum quem dictavi, qui inscribitur *Ad Amicum*; et ibi inveniet hæc ordinabiliter esse digesta. Inveniet autem, et ibi papa Clemens electus qualiter sit, qualiterve Henricus rex imperator ab eodem ordinatus sit, et de Damaso ejus successore quot in papatu duxerit dies, et de præclaro Leone, quid in papatu egerit, qualiterve vitam finierit, et de Victore ejus successore quid egerit, aut quid ejus temporibus novum eveniret; et de Stephano Godefridi ducis germano, et qualiter ejus temporibus *Patarea* apud Mediolanum cuncta est; et de Nicolao papa et de lite quam habuit cum Benedicto invasore, et quid egerit in papatu, et de Alexandro papa, et de lite quam habuit cum Cadolo Parmense et de ejus victoria, et quid egerit in papatu et de ejus sine, et de septimo Gregorio et de ejus electione, et de vita ejus et moribus, et qualiter ad altare Domini in natiuitate a Centio viro crudeli captus sit, et eo die Dei gratia liberatus, et de Werra quam sustinuit ab Henrico imperatore, et de controversia, quam habuit cum Wiberto, et de ærumnis, quas sustinuit, et de obsidione civitatis et sua, et qualiter a Rotberto Romanorum duce sit liberatus, et qualiter beato sine quieverit, aptissime declarata. » Hæc Bonizo, quæ verba extimè deprompta exacte repetit Baroniani operis insignis commentator Pagius, et more suo insertis notis illustrat (*loc. cit.*), ad quas lectorem remittere placeat; quantum autem pretium statuerit ille ipse monumentorum historiæ ecclesiasticæ probus æstimator, ex verbis quibus jacturam ejus deplorat facile colligimus. « Profecto, exclamat ille, perisse opus, quod annalibus ecclesiasticis maximam lucem effunderet summopere dolendum. Hæc tamen sufficiunt ad declarandum quantum is de rebus hoc tempore Romæ gestis edoctus fuerit. »

A Plinius id præstabit opus ipsum, quod eruditorum oculis subductum et longa oblivione memoria ipsorum exemptum, parum aluit quin ipso fere in portu naufragium faceret. E bibliotheca enim Boicæ, ubi latebat et fallebat ignotus codex, in hominis privati bibliothecam (superfluum luxus et potentiam suppellectilem) tractatus, a morte ejus, in angulo quodam familiæ herciscundæ commodum tempus, donec ad bractearias iret, præstolabatur, dum in a-nium ducente Minerva in eum incidit vir reverendus et gravioribus æque ac amœnioribus litteris, pro natalium et instituti dignitate instructissimus Joannes Edelweckius clericor. reg. D. Cajetani apud nos degentium tum præpositus, qui profugum aut raptum familiæ restituit.

B Codex ipse membranaceus est in quarta quam vocant forma eaque minore et vere quadrata. In Davariæ ex Schedeliana transiit, toties a nobis memorata. Antiquioris domini nullum ibi vestigium, in postico assere in schedula agglutinata, characterem quem vocant monastico legitur: *Libellus Boni Thonis, et est Chronica a Constantino usque*, etc.

C In antico vero forinsecus: *Historia Bonithonis Sutriensis. episc. de persecutione Ecclesiæ*. Adjecta nota veteri bibliothecæ *Stat. VII, num. LIV A*, qui ordo, bibliotheca ex arce Taufkirchensi monachium ab Alberto translata, postea immutatus, codicibus adhuc hæret illitus. Hodie inter cod. ms. Lat. num. ccxviii signatus est. Ipse codex characterem sæculi duodecimi ita graphice refert, ut paradigmatis loco rei diplomaticæ tyronibus esse possit: litteræ capitales hodie rubent, sed in quibus vestigia argenti, quo inductas fuerant, adhuc manifesta. De opere ipso nihil est quod ante dicta adijciam. Testem temporum illorum novum produco, an et veritatis? Ille arbitrantur qui veterum elegia, cum recenter repertis testimoniis conferent. Notas non adieci idque consulto ne mihi coquos iniquiores redderem quam convivas, et quæ summa consilii fuit, propter jus-utrum, piscem perdere nolui: r-centem præbui, alii condiant. Rerum Boicarum scriptoribus inserta a me Bonizonem, si qui erant qui vitiligent, eos quidem dignos non habeo adversus quos maximorum virorum (quod possim) exemplo me tuear; mihi certe auctor, hactenus deploratus, qui non Germanicas solum res, verum Boicæ quoque plurimis in locis illustraret, si alia omnia desint (quo abunde tamen supersunt) dignissimus visus est, qui prima quoque non data tantum verum etiam arrepta occasione ederetur; quod ea contineat, et quæ qui legat, non multum desideret contextam historiæ illorum temporum; sic enim omnia de studiis principum, vitia ducum, mutationibus republicæ perscripta sunt, ut nihil in his non appareat (*Nepos de epist. Ciceronis ad Atticum*).